

YABANCI/İKİNCİ DİL ÖĞRETİMİNDE KELİME ÖĞRETİMİ

DOÇ. DR. MUHAMMET MEMİŞ

2026

muhammet.memis

Muhammet Memiş

muhammetmemis55

Muhammet-Memiş

0000-0001-6037-3958

İÇİNDEKİLER

01

Sorunlar

Sorunlar, çözümler

02

Kelime Hazinesi ve Boyutları

Alıcı ve Üretici Kelime Hazinesi

03

Yabancı Dilde Kelime Öğretimi

Amaçlar ve öğretim yaklaşımları

04

Doğrudan ve Dolaylı Öğretim

Yöntemlerin karşılaştırması

05

Dikkat Edilmesi Gerekenler

Kelime öğretiminde temel ilkeler

06

Açıklama Yöntemleri (11 Yöntem)

Sözcük anlamını açıklama yolları

07

Öğretim Yöntemleri (14 Yöntem)

Kelime öğretim uygulamaları

08

Pekiştirme Yöntemleri (15 Yöntem)

Kalıcı öğrenme etkinlikleri

09

Kelime Öğretim Stratejileri

Öğretme, açıklama, pekiştirme / doğrudan ve dolaylı

10

Dil Becerileri ve Kelime Öğretimi

Genel değerlendirme

01 | KELİME HAZİNESİ NEDİR?

Kelime hazinesi, bir kişinin veya topluluğun bildiği kelimelerin bütünü; dil becerilerinin ortak zemini ve dil eğitiminin başarısını belirleyen en temel unsurdur.

GENİŞLİK

Kişinin kaç kelime bildiği; anlam boyutları bilinen kelime sayısı

DERİNLİK

Kelimelerin ne kadar iyi bilindiği; anlam derinliği ve kavrayış kalitesi

AĞIRLIK

Sınırlı/belirli bir konuda çok sayıda kelime bilme; özelleşmiş bilgi

ALICI KELİME HAZİNESİ → Duyulduğunda / Okunduğunda anlaşılan sözcükler

ÜRETİCİ KELİME HAZİNESİ → Konuşma ve yazmada kullanılan sözcükler

02 | ALICI VE ÜRETİCİ KELİME HAZİNESİ

ALICI KELİME HAZİNESİ

- ▶ Dinleme ve okuma yoluyla kullanılır.
- ▶ Bireyin tüm söz varlığını kapsar.
- ▶ Zihinsel becerilerin limitini belirler.
- ▶ Öğrenimin temeli niteliğindedir.
- ▶ Üretici hazineden daima daha büyüktür.
- ▶ = Pasif kelime hazinesi

Geçişkenlik

ÜRETİCİ KELİME HAZİNESİ

- ▶ Konuşma ve yazma yoluyla kullanılır.
- ▶ Alıcı hazineye göre daha sınırlıdır.
- ▶ İletişim becerisinin anahtarıdır.
- ▶ Düşünsel sınırları çizer.
- ▶ Tüm üretici kelimeler alıcıda da bulunur.
- ▶ = Aktif kelime hazinesi

03 | YABANCI DİLDE KELİME ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI

1

Sıklığı yüksek kelimeleri öğreterek ileriki eğitimin zeminini hazırlamak

2

Hedef dili anlama ve yazılı/sözlü ifade becerisini geliştirmek

3

Dolaylı öğrenimle büyüyen kelime hazinesinin gelişimini hızlandırmak

4

Bilinmeyen sözcüklerin anlamını çıkarabilme becerisine katkı sağlamak

5

İki dilli sözlük veya çeviri uygulamalarından kaynaklanabilecek yanlışları engellemek

6

Anlam yanılgısı (yanlış öğrenme) ihtimalinin önüne geçmek

7

Sözcüklerin kültürel açıdan tek başına ulaşılamayacak anlamlarını kazandırmak

8

Yalnız başına kelime öğrenme yollarını öğretmek

04 | DOĞRUDAN VE DOLAYLI ÖĞRETİM

DOĞRUDAN ÖĞRETİM

- ✓ Dikkat doğrudan kelimelere odaklanır.
- ✓ Bilinçli ve kasıtlı bir öğrenme süreci
- ✓ Odaklı ve etkili; sınırlı sayıda kelime
- ✓ Başlangıç (A1/A2) ve orta (B1) düzey için idealdir.
- ✓ Temel ve sık kullanılan kelimeler için önerilir.

DOLAYLI ÖĞRETİM

- ✓ Kelimeler yan ürün olarak bilinçsiz öğrenilir.
- ✓ Okuma ve dinleme etkinlikleri temel alınır.
- ✓ Yavaş ama sınırsız sayıda kelime öğrenimi
- ✓ B2 seviyesi ve üzeri için uygundur.
- ✓ Sık kullanılmayan kelimeler için tercih edilir.

⚡ Her iki yöntem birbirini tamamlar; dengeli bir birleşim en ideal öğrenim sonucunu doğurur.

05 | KELİME ÖĞRETİMİNDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER

Doğrudan öğretimi öncelikle kullan

Özellikle alana özgü terim ve kavramlarda dolaylı öğretim yetersiz kalır; doğrudan öğretim zorunludur.

Sık kullanılan kelimeleri seç

Kullanım sıklığı düşük sözcükler uzun vadede unutulmaya mahkûmdur; öncelik sık kullanılanlara verilmeli.

Yaşa göre yöntem belirle

Çocuklar oyunla öğrenir; yetişkinler çeviri ve bilinçli strateji tercih eder.

Görsel ile sözcüğü ilişkilendir

Görselle desteklenen kelime öğretimi hem kalıcılığı hem de eğlenceyi artırır.

Etkinlikler arası tutarlılık kur

Önceki etkinlikte öğrenilen sözcükler sonrakinde mutlaka yeniden karşılaşılabilecek şekilde tasarlanmalıdır.

Tahmin stratejisi öğret

Bağlam ipuçları ve morfolojik analiz yoluyla bilinmeyen kelimelerin anlamını çıkarma becerisi kazandırılmalıdır.

Kelime öğrenme stratejilerini öğret

Yalnızca sözcük öğretmek yerine bağımsız öğrenmeyi sağlayacak stratejiler de kazandırılmalıdır.

Tekrar, hatırlatma ve çoklu uygulama

Kalıcı öğrenim için sözcüklerin farklı bağlamlarda defalarca karşılaşıması gerekir.

Aktif katılım sağlayan etkinlikler

Dil becerilerinde kullanılacak etkinliklerle desteklenen kelime öğretimi çok daha etkili olmaktadır.

Teknolojiyi etkin kullan

Bilgisayar, mobil uygulama ve internet destekli öğretim yardımcı araç olarak işlevsel biçimde kullanılmalıdır.

Kelime öğretimine özel zaman ayır

Anahtar sözcükler okuma sırasında vurgu ve tonlamayla öne çıkarılmalı; bağlam içinde açıklanmalıdır.

Kelime seçiminde prosedür belirle

Sıklık, seviyeye uygunluk, tematik uyum ve eşdizimlilik kriterleri kelime seçiminde esas alınmalıdır.

Açıklamalı sözlüğe yönlendir

İki dilli sözlüklerin rolü azaltılmalı; hedef dilde açıklamalı sözlük kullanımı teşvik edilmelidir.

Tek yönetime bağlı kalma

Farklı öğretim yöntemlerini dönüşümlü kullanan bir anlayış en iyi öğrenim sonucunu doğurur.

06 | AÇIKLAMA YÖNTEMLERİ (11 Yöntem)

- 1 Nesneyi Sınıfa Getirerek Gösterme** Gerçek nesneyle doğrudan karşılaşma; genellikle isimler için uygundur.
- 2 Jest ve Mimik Kullanma** Somut fiillerin ve duygu sıfatlarının anlamını beden diliyle açıklama.
- 3 Tahtaya Çizim Yapma** Sınıfa getirilemeyen nesnelere ile jest-mimikle ifade edilemeyen fiiller için çizim.
- 4 Resim / Afiş / Poster Kullanma** Otantik ya da özel materyaller; tematik ve eşdizimli sözcükler için ideal.
- 5 Kelime Kartları / Animasyon / Video** Bilinçli hazırlanmış görsel-işitsel araçlar; temel seviyelerde güçlü katkı.
- 6 Bilinen Kelimelerle Açıklama** Öğrencinin önceki kelime dağarcığını araç olarak kullanma.
- 7 Eş, Yakın ve Zıt Anlam İlişkilendirme** Anlam bağları kurarak hedef sözcüğün öğrenilmesini ve hatırlanmasını destekleme.
- 8 Morfolojik Analiz (Ek-Kök-Gövde)** Yapım eklerini tanıyarak kelimenin anlamını tahmin etme.
- 9 Bağlamsal İpuçlarından Yararlanma** Metnin genel havası ve çevre sözcükler aracılığıyla anlam çıkarma.
- 10 Sözlük Kullanımı** Temel seviyelerde iki dilli; ileri seviyelerde hedef dilde açıklamalı sözlük.
- 11 Ana Dil / Araç Dil ile Doğrudan Çeviri** Diğer yöntemler yetersiz kaldığında başvurulacak son adım.

07 | ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ (1–7 / 14)

- 1 Soru-Cevap Yöntemi** Öğretmen tarafından önceden hazırlanan soruların sorulması; öğrencileri kelimeleri düşünmeye yönlendirme.
- 2 Dramatizasyon Yöntemi** Olay ve durumların aktif olarak canlandırılması; özellikle hareket fiilleri ve deyimler için etkili.
- 3 Beyin Fırtınası** Sınırlama olmadan fikir/sözcük üretme; anlama çalışması sonrası ya da pekiştirme amacıyla kullanılır.
- 4 Kavram Haritası** Kavramlar arası ilişkilerin görsel haritayla gösterimi; tematik sözcük öğretiminde işlevsel.
- 5 Not Alma Yöntemi** Dinleme/okuma sırasında anahtar kelimeleri işaretleme ve kelime defterine düzenli aktarma.
- 6 Bağlamda Arama Yöntemi** 6 aşamalı uygulama: tahmin → metin → bağlamdan anlam → sözlük → tanım yazma → üretim.
- 7 Farklı Anamlara Dikkat Çekme** İkinci, üçüncü ve mecaz anlamların metin üzerinden öğretimi; B1 seviyesinden itibaren uygulanır.

07 | ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ (8–14 / 14)

8	Kelime Listesi Oluşturma	Sıklık, tema, kazanım ve eşdizimlilik dikkate alınarak hazırlanan ünite bazlı kelime listeleri.
9	Dört Kare Yöntemi	Her kare için: hedef sözcük → bağlamı gösteren metin → öğrenci bağlamı → kendi tanımı.
10	Bağlam İpuçlarından Yararlanma	Morfoloji, eş/zıt anlam, görsel, cümle sırası ve metnin genel havası aracılığıyla anlam çıkarma.
11	Eş, Yakın ve Zıt Anımlı Sözcükler	Bilinenden bilinmeyene ilkesi; resimli kartlar + konuşma/yazma etkinlikleriyle güçlendirilir.
12	Resimle Kelime Öğretme	Göster → gözlemler → betimle → tek kelimeyle ifade et → kelime defterine yazma sırası.
13	Sözlükle Kelime Öğretim	Önce sözlük eğitimi; bağlamla tutarlılık kontrolü; tanımı kendi cümlesiyle yazma zorunluluğu.
14	Çeviri Yoluyla Kelime Öğretimi	Doğrudan anlam aktarımı; kültüre özgü sözcüklerde yetersiz kalabilir; son tercih olmalıdır.

08 | PEKİŞTİRME YÖNTEMLERİ (1–8 / 15)

- 1 Çözümleme ve Birleşim** Metni parçalara ayırma ve öğrenilen bilgileri bütünleştirme; kelime hazinesi kelimedenden metne doğru gelişir.
- 2 Boşluk Doldurma** Hazır sözcük listesiyle veya zihinsel sözlükten seçerek bağlamı cümlelere uygun kelime yerleştirme.
- 3 Kelime/Kavram Havuzundan Seçme** Anlam bağlantılı sözcük havuzu + konuşma/yazma etkinliği; sözcükler görsellerle de desteklenir.
- 4 Kelimeleri Farklı Şekilde İfade Etme** Bilinmeyen/unutulan kelime yerine eş-yakın anlamlı sözcük kullanma becerisini geliştirme.
- 5 Kelime Defteri Oluşturma** Kişiselleştirilmiş sözlük; dil düzeyi-sözcük türü-tema-alfabe sırası; örnek cümle zorunluluğu.
- 6 Anlam Haritası** Kavramsal ilişkilerin görsel temsili; bireysel anlam bağları kurma; kalıcılığı artıran yöntem.
- 7 Sözcük Ağları** Çağrışım ve ipuçlarıyla daha önce öğrenilen kelimeleri hatırlama ve pekiştirme.
- 8 Eksik Harfleri Tamamlama** Sesli/sessiz harfleri silinen sözcükleri tamamlama; doğru yazım ve telaffuz için alıştırma.

08 | PEKİŞTİRME YÖNTEMLERİ (9–15 / 15)

9 Heceleri KarıŐtırılmıŐ Kelimeyi Düzenleme

KarıŐtırılmıŐ heceleri doğru sıraya koyma; göz aŐınalıđı ve doğru yazım için etkili.

10 Gruba Uymayan Kelimeyi Bulma

Anlam bağlantılı kelimeler arasına yerleŐtirilen 'yabancı' sözcüğü tespit etme ve gerek lendirme.

11 Kelimeleri Doğru Gruba Yerleştirme

KarıŐık sözcükleri anlam/konu kategorilerine ayırma; dil bilgisel sınıflandırmada da kullanılır.

12 EŞleştirme Yöntemi

Sözcükleri resim, tanım, eş veya zıt anlamlısıyla eşleştirme; kâğıt, kart veya mobil uygulama ile.

13 Kelimelere Tanım Yazma

Hedef sözcüğü kendi cümlesiyle tanımlama; sözlükten doğrudan kopyalama yerine  zg n ifade.

14 Verilen Tanımdan Kelime Bulma

Tanımlanan sözcüğü belirleme; tümdengelim uygulaması; pekiştirme sonrası kelime defterine aktarma.

15 Oyunlarla Kelime  ğretimi

Bulmaca, adam asmaca, tabu, tombala, biten sesle baŐlama, piramit, sözcük türetme ve 6 oyun daha.

09 | KELİME ÖĞRETİM STRATEJİLERİ

Öğretme Stratejileri

Kelime kartları, resim/afiş, eş-zıt anlam ilişkileri, teknolojik araçlar, koro pratiği vb.
21 madde

Açıklama Stratejileri

Çizim, jest/mimik, drama, nesne gösterme, iki dilli açıklama, okuma sonrası anlamlandırma vb.
9 madde

Pekiştirme Stratejileri

Kelime yarışmaları, şarkılar, oyunlar, anlamı tahmin etme, pano uygulamaları vb.
6 madde

Beceri Kazandırma

Konuşma/yazma etkinlikleri, bağlamsal ipucu, ek-kök analizi, çeşitli alıştırmalar
6 madde

Yönlendirme Stratejileri

Ezberleme, kelime defteri, açıklamalı sözlük kullanımı, strateji farkındalığı
5 madde

Kontrol Stratejileri

Ünite sonu testleri, sözlük doğrulama, yazma etkinliklerinde geri bildirim
3 madde

09 | KELİME ÖĞRENME STRATEJİLERİ

Kelime öğrenme stratejileri bilişsel ve sosyal psikolojinin boyutları dikkate alınarak çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır (Oxford, 1990; Schmitt, 1997; Gu ve Johnson, 1996). Oxford (1990) stratejileri doğrudan ve dolaylı olmak üzere 2 temel başlıkta; Schmitt (1997) ise keşfetme ve pekiştirme olarak 2 kategoride ele almıştır.

DOĞRUDAN STRATEJİLER

Bellek Stratejileri

- Zihinsel bağ oluşturma
- İmge ve ses kullanma
- Yeterince tekrar yapma
- Hareket kullanma

Bilişsel Stratejiler

- Pratik yapma
- Mesaj alma ve gönderme
- Analiz etme ve mantık yürütme
- Girdi ve çıktılar için yapı oluşturma

Telafi Stratejileri

- Tahmin etme
- Yazma ve konuşmada engellerin üstesinden gelme

DOLAYLI STRATEJİLER

Üstbilişsel Stratejiler

- Öğrenmeye odaklanma
- Öğrenmeyi düzenleme ve planlama
- Öğrenmeyi değerlendirme

Duyuşsal Stratejiler

- Kaygıyı azaltma
- Kendini cesaretlendirme
- Duygulara hakim olma

Sosyal Stratejiler

- Soru sorma
- İş birliği yapma
- Empati kurma

09 | KELİME ÖĞRENME STRATEJİLERİ — 6 Strateji Türü

1 Bellek Stratejileri

Kelimelerin bellekte depolanmasını, önceden öğrenilenlerle ilişkilendirilmesini ve hatırlanmasını sağlayan stratejilerdir.

- Eş anlamlısını hatırlama
- Kelimenin resmini zihinsel canlandırma
- Söylenişi benzer kelimeyle eşleştirme
- Türe (isim/sıfat/fiil) göre öğrenme

3 Telafi Stratejileri

Kelime hatırlanamadığında bağlamsal ipuçlarından yararlanma, eş anlamlı sözcük kullanma veya beden dilinden yardım alma stratejileridir.

- Teknoloji ile telaffuzu dinleme
- Videolarla öğrenme
- Teknolojik oyunlar kullanma
- Testlerle pratik yapma

5 Duyuşsal Stratejiler

Öğrenme kaygısını azaltmak ve tutumu olumlu kılmak için müzik dinleme, kendini ödüllendirme, teşvik etme gibi stratejileri kapsar.

- Müzik eşliğinde çalışma
- Kendini ödüllendirme
- Mutlu/rahat hissetme
- Öğretmenin heveslendirmesi

2 Bilişsel Stratejiler

Not alma, kelime defteri tutma, kelime listeleri hazırlama ve sık tekrar etme gibi belleği tazeleme esasına dayanan stratejilerdir.

- Kelime defteri tutma
- Kelime kartı yazıp taşıma
- Eş/zıt anlamlıyla birlikte öğrenme
- Kartları görünür yere yapıştırma

4 Üstbilişsel Stratejiler

Öğrenme ihtiyacını belirlemek, yöntem seçmek, hız ayarlamak gibi bireyin kendi öğrenme sürecini planlama ve değerlendirmesini sağlar.

- En uygun yöntemi belirleme
- Planlı çalışma
- Anlamıyla birlikte söylenişini öğrenme
- Kelime testleri çözme

6 Sosyal Stratejiler

Hedef dilde iletişim ve iş birliği yoluyla öğrenmeyi destekleyen soru sorma, hata düzeltme isteme ve birlikte çalışma stratejileridir.

- Arkadaşa doğruluğunu sorma
- Hata düzeltme isteme
- Grup çalışması tercih etme
- Öğretmen yardımı alma

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kelime öğretimi dil eğitiminin temel bileşenidir; doğrudan ve dolaylı yaklaşımlar dengeli biçimde birlikte kullanılmalıdır.

Alıcı ve üretici kelime hazinesini geliştirmeye yönelik farklı yöntemler, beceriye uygun etkinliklerle seçilmelidir.

Öğretim düzeyine göre (A1–B1: öğretim yöntemleri, B2–C1: açıklama; tüm düzeyler: pekiştirme) yöntem dağılımı planlanmalıdır.

Kelime öğretim yöntemleri öğretmen yetiştirme programlarına ve hizmet içi eğitimlere mutlaka dahil edilmelidir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde seviyeye uygun sözlük ve materyal eksikliği acilen giderilmelidir.